

Prof. dr Stefan Białobok

Jubileusz 35-letniej działalności naukowej prof. dra S. Białoboka w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku

W dniu 1 marca 1945 r. prof. dr S. Białobok został delegowany przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego w Lublinie na stanowisko kierownika Działu Dendrologii i Pomologii Zakładu Badania Drzew i Lasu w Kórniku. Taka nazwa kórnickiej placówki naukowej pozostała z lat przedwojennych. W 1945 r. z chwilą objęcia jej kierownictwa przez prof. S. Białoboka zaczęto ją nazywać wprost Zakładem Badania Drzew i Lasu, a w kilka lat później — Zakładem Dendrologii i Pomologii. W pierwszych latach powojennych (do 1949 r.) placówka kórnicka nadal należała do Zakładów Fundacji Kórnickiej, a następnie na krótko, po rozwiązaniu Fundacji, została przejęta przez Ministerstwo Szkół Wyższych i Nauki.

Prof. Białobok zastał w 1945 r. Zakład Badania Drzew i Lasu, lub jak potocznie nazywano tę placówkę Ogrody Kórnickie, bez pracowników naukowych (poprzedni dyrektor A. Wróblewski zmarł w 1944 r.), bez pracowni naukowych i jakiegokolwiek wyposażenia aparaturowego. Obszar zajęty przez arboretum, szkółki i sady pomologiczne wynosił 110 ha. Budynek gospodarczy i nieliczne domy mieszkalne wymagały remontu lub wprost wyburzenia i zastąpienia ich nowymi. Arboretum, ta najcenniejsza baza naukowa dla przyszłych badań, było w znacznym stopniu zniszczone i poniosło ciężkie straty w wyniku bardzo surowych zim okresu wojennego. Mimo to następuje kontynuowanie prac rozpoczętych przez poprzedniego dyrektora. Były to przede wszystkim prace nad hodowlą i selekcją podkładek drzew owocowych oraz z zakresu rozmnażania i aklimatyzacji drzew i krzewów zgromadzonych w arboretum.

W 1947 r. prof. Białobok uzyskał stopień doktora nauk ścisłych z zakresu botaniki na podstawie pracy, wykonanej w Kórniku pod kierunkiem prof. dr. A. Wodziczki, *Morfologia i anatomia zrośnięcia zrazu z podkładką niektórych gatunków i odmian z rodzaju Malus*.

Prof. Białobok już od samego początku swej działalności w Kórniku przystępuje do reorganizacji placówki umożliwiającej prowadzenie szerokich badań dendrologicznych, rozszerzając zakres badań fizjologicznych, anatomicznych, a później i genetyki drzew. Przygotowuje własną

kadre naukowe, tworzy w skromnym na razie zakresie pracownie naukowe, stara się o zorganizowanie własnego gospodarstwa doświadczalnego, w którym kierunek szkółkarski byłby szczególnie wyeksponowany obok utrzymania na odpowiednim poziomie kolekcji dendrologicznych (arboretum), a w przyszłości i licznych powierzchni doświadczalnych.

Brak trwałych podstaw materialnych bardzo utrudnia realizację tych ambitnych planów. Staje się to możliwe dopiero po przejściu w 1952 r. placówki kórnickiej przez Polską Akademię Nauk. Jest w tym również ogromna zasługa prof. S. Białoboka. Zakład Dendrologii i Pomologii otrzymuje wreszcie środki na zatrudnienie większej liczby pracowników naukowych, zakup niezbędnej aparatury i urządzenie pracowni naukowych. Jeszcze kilka lat trzeba jednak czekać na wybudowanie nowego budynku dla pracowni naukowych. Tymczasem pracownie naukowe, biblioteka i zielnik mieszczą się w dwóch starych budynkach na terenie Arboretum (ul. Średzka 18 i ul. Zamkowa 7). Brak również mieszkań dla nowej kadry pracowników naukowych.

W 1954 r. rozpoczyna się budowa nowego budynku przeznaczonego na pracownie naukowe. Już w roku następnym budynek zostaje oddany do użytku. Jest on przystosowany do zainstalowania aparatury i urządzenia nowoczesnych laboratoriów, łącznie z pierwszym w kraju fitotronem. Tu znajduje pomieszczenie biblioteka i zielnik. Z inicjatywy prof. Białoboka w opróżnionym budynku przy ul. Zamkowej 7, zwanym pawilonem, powstaje zaczątek przyszłego muzeum dendrologicznego.

W Zakładzie Dendrologii i Pomologii zostają wtedy utworzone pracownie:

1. Systematyki i rozmieszczenia drzew i krzewów krajowych
2. Systematyki drzew i krzewów aklimatyzowanych
3. Hodowli drzew i krzewów
4. Nasienna
5. Anatomii drzew i krzewów
6. Arboretum Kórnickie.

Ponadto działa utworzona w 1954 r. stacja badawcza w Turwi, gdzie pod kierunkiem prof. Z. Wilusa prowadzi się badania wpływu zarzewień śródpolnych na stosunki ekologiczne przyległych terenów rolniczych.

W latach 1952 - 1960 obszar zakładu doświadczalnego powiększył się o przejęte gospodarstwo Dziecmierowo (220 ha) i las doświadczalny Zwierzyniec (191 ha). Zakład doświadczalny gospodaruje od tego czasu na obszarze 682 ha. Las doświadczalny umożliwia prof. S. Białobokowi zrealizowanie planów rozszerzenia podstawowych badań dendrologicznych z zakresu genetyki oraz hodowli drzew i krzewów.

Od początku swej działalności w Kórniku prof. S. Białobok widział potrzebę utworzenia i utrzymania silnej bazy dla wszechstronnych prac badawczych w postaci bogatych i nowoczesnych kolekcji dendrologicz-

nych. Szczególną uwagę zwrócono na zgromadzenie w Kórniku bogatej kolekcji topoli (ponad 300 gatunków i odmian). Kolekcja ta stała się następnie podstawą wielu badań. Rozpoczęto również hodowlę odpornościową, zakończoną uzyskaniem kilku cennych, nowych kultiwarów.

Dzięki nawiązaniu przez prof. Białoboka licznych kontaktów z przodującymi w świecie ogrodami botanicznymi i arboretami, w drodze wymiany materiału roślinnego wzbogacone zostały kolekcje rodzajów *Malus*, *Syringa*, *Ribes*, *Forsythia* i innych.

W 1954 r. prof. Białobok został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1970 r. profesorem zwyczajnym. W 1978 r. został wybrany na członka rzeczywistego PAN.

Z biegiem lat w strukturze badań prowadzonych w Zakładzie Dendrologii i Pomologii zaszły pewne zmiany. Istniejący jeszcze w pierwszych latach po wojnie dział pomologiczny ulegał stopniowo ograniczeniu wskutek specjalizacji badań. Konsekwencją takiego rozwoju problematyki naukowej, realizowanej w Zakładzie, była między innymi zmiana nazwy placówki, co nastąpiło w 1962 r. Odtąd przyjęto nazwę — Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie PAN. W tym to czasie w Zakładzie realizowane były badania ujęte w 8 grup tematycznych, zwanych wówczas problemami:

- I. Systematyka drzew i krzewów
- II. Rozmieszczenie geograficzne drzew i krzewów
- III. Aklimatyzacja drzew i krzewów
- IV. Hodowla drzew i krzewów
- V. Rozmnażanie drzew i krzewów
- VI. Badania anatomiczne drzew i krzewów
- VII. Okresowe zmiany aktywności biochemicznej u drzew i krzewów
- VIII. Wpływ zadrzewień śródpolnych na tereny przyległe.

Dowodem uznania prac i potencjału naukowego placówki, kierowanej przez prof. S. Białoboka, było podniesienie jej w 1975 r. do rangi Instytutu. Od tej chwili placówka przyjęła nazwę — Instytut Dendrologii PAN. W Instytucie działają obecnie 4 zakłady, a mianowicie: genetyki, fizjologii, introdukcji i aklimatyzacji oraz systematyki i geografii. W obrębie zakładów utworzono 9 pracowni oraz działają pracownie pomocnicze, jak arboretum, zielnik, biblioteka, muzeum dendrologiczne i dokumentacji naukowej. W 1976 r. Instytut zatrudniał 117 pracowników, z czego 84 w działalności podstawowej. Było wśród nich 9 samodzielnych pracowników naukowych i 13 z tytułem doktora.

Doniosłą zasługą prof. S. Białoboka było utworzenie w Kórniku ośrodka badań genetycznych drzew oraz hodowli drzew i krzewów. Prace z tego zakresu rozpoczął już w 1948 r. nad mieszańcami topoli, a następnie zostały one rozszerzone na inne drzewa leśne (sosna, świerk, modrzew, dąglezja). Duże znaczenie miało tu zetknięcie się prof. Białoboka ze szwedzkimi genetykami leśnymi: prof. dr. B. Lindquistem,

dr. C. A. Johnssonem i prof. dr. J. Gustaffsonem oraz zapoznanie się z wynikami badań wielu instytucji zajmujących się genetyką drzew leśnych w Szwecji i innych krajach.

Prof. Białobok stale przywiązywał dużą wagę do rozwoju badań fizjologicznych w odniesieniu do drzew i krzewów. Badania fizjologiczne koncentrują się tu zwłaszcza na poznaniu aktywności hormonów roślinnych w korelacjach wzrostowych drzew oraz roli auksyn wydzielanych przez grzyby tworzące mikoryzę, na poznaniu biochemicznych mechanizmów odporności na niektóre patogeny, na roli regulatorów spoczynku nasion, roli regulatorów kwitnienia sosny i świerka, wreszcie na poznaniu procesów związanych z kiełkowaniem nasion.

Prof. Białobok zainicjował w Instytucie nowy kierunek badań dotyczący mechanizmów odporności drzew i krzewów na emisje przemysłowe. Utworzone zostało specjalne laboratorium pozwalające na prowadzenie badań w warunkach kontroli niektórych czynników, jak stężenia gazów, temperatury, wilgotności powietrza i światła. Niezależnie od badań laboratoryjnych założone zostały liczne powierzchnie doświadczalne przy zakładach przemysłowych (huty metali kolorowych, wielkie elektrownie), gdzie bada się wpływ emisji na rośliny.

W ostatnich latach z inicjatywy prof. Białoboka został zapoczątkowany w Instytucie nowy kierunek badań genetycznych za pomocą izoenzymów. Prof. Białobok zrealizował w ten sposób, w ciągu trzydziestu pięciu lat kierowania placówką naukową, własną koncepcję naukowego instytutu poświęconego dendrologii, w którym tematyka badawcza ściśle wiąże ze sobą kierunki klasyczne i eksperymentalne, badania podstawowe i praktyczne, wybiegając w przyszłość. Dendrologię pojmuje się tu kompleksowo jako jedną z ważnych dziedzin nauk biologicznych, poświęconą wszechstronnemu poznaniu roli i znaczenia roślin drzewiastych.

Prof. S. Białobok przez cały okres swej pracy w Kórniku poświęcał dużo uwagi wydawnictwom naukowym placówki. Już w 1946 r. ukazał się „Pamiętnik Zakładu Badania Drzew i Lasu w Kórniku” pod Jego redakcją. „Pamiętnik” był kontynuacją wydawnictw Fundacji Zakłady Kórnickie z okresu międzywojennego. W 1952 r. ukazuje się to wydawnictwo pod zmienioną nazwą „Prace Zakładu Dendrologii i Pomologii w Kórniku”, a w 1955 r. wychodzi pierwszy rocznik „Arboretum Kórnickiego”; wydawnictwo to doczekało się już 25 rocznika. Do współpracy w Redakcji Arboretum Kórnickiego pozyskał prof. S. Białobok znanych dendrologów i botaników w osobach prof. dr. K. Steckiego i prof. dr. Z. Czubińskiego.

W 1963 r. rozpoczęto wydawanie podstawowego opracowania dotyczącego rodzimych drzew i krzewów pod nazwą „Atlas Rozmieszczenia Drzew i Krzewów w Polsce” również pod redakcją prof. dr. S. Biało-

boka i prof. dr. Z. Czubińskiego (od 1970 r. pod redakcją prof. dr. K. Browicza).

W 1970 r. pod redakcją prof. dr. S. Białoboka ukazuje się pierwszy zeszyt monografii popularnonaukowych „Nasze Drzewa Leśne”. Ich inicjatorem był znacznie wcześniej prof. dr W. Szafer, z którym prof. Białobok blisko współpracował od pierwszych lat działalności w Kórniku.

Ponadto prof. S. Białobok był redaktorem wielu publikacji zwartych. Wymienić tu należy choćby tylko podręcznik *Drzewoznawstwo*, wydany przez PWRiL w 1955 r. oraz *Zarys fizjologii sosny zwyczajnej* (1963 r.).

Jubilat jest autorem ponad 200 prac naukowych, popularnonaukowych i podręczników, które zamieszczane były w licznych czasopismach w kraju i zagranicą.

Prof. S. Białobok położył ogromne zasługi w kształceniu kadr naukowych, przede wszystkim kadry zatrudnionej w Instytucie Dendrologii. Był wielokrotnie recenzentem i promotorem prac doktorskich oraz recenzentem prac do stopnia doktora habilitowanego i profesora. Przygotował również recenzje prac doktorskich i habilitacyjnych dla 32 osób spoza Instytutu Dendrologii. Tytuły profesora nadzwyczajnego w Instytucie Dendrologii uzyskały 4 osoby, profesora zwyczajnego 1 osoba, stopnie doktora habilitowanego 11 osób i stopnie doktora 23 osoby.

Wspomnieć należy także w kilku słowach o działalności dydaktycznej prof. Białoboka. W latach 1945 - 1946 wykładał sadownictwo i szkółkarstwo w Państwowej Wyższej Szkole Ogrodniczej w Poznaniu, a w latach 1946 - 1948 był wykładowcą encyklopedii uprawy drzew owocowych na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Następnie w latach 1960 - 1966 wykładał dendrologię w ówczesnej Wyższej Szkole Rolniczej w Poznaniu i kierował Katedrą Dendrologii tejże uczelni.

Wyjazdy zagraniczne prof. S. Białoboka są szczególnym punktem Jego działalności naukowej. Wiele wyjazdów zagranicznych miało na celu zapoznanie się z postępem i rozwojem badań w zakresie genetyki drzew leśnych i fizjologii roślin drzewiastych. W tym celu właśnie odwiedził instytuty i inne placówki naukowe w Czechosłowacji, na Węgrzech, w NRD, Rumunii, ZSRR, Jugosławii, Szwecji, Anglii, Szwajcarii, Holandii, Belgii, Francji, RFN, Norwegii, Finlandii, Danii, Japonii i w Stanach Zjednoczonych AP.

Jubilat brał udział w licznych zagranicznych kongresach naukowych i wielokrotnie reprezentował na tych kongresach naukę polską. Między innymi reprezentował polską dendrologię jako przewodniczący Sekcji Dendrologicznej PTB na Międzynarodowym Zjeździe Dendrologicznym w Irlandii i w Młynianach (Słowacja). Brał udział w międzynarodowych kongresach poświęconych genetyce drzew leśnych w Berlinie (1958) i w Nowosybirsku (1973). Reprezentował również naukę polską

na międzynarodowych kongresach poświęconych badaniom topoli — na Węgrzech (1956), w Paryżu (1957), w Sztokholmie (1963) i w Brnie (1970). W 1975 r. był wiceprzewodniczącym XII Międzynarodowego Kongresu Botanicznego w Leningradzie.

Z inicjatywy prof. Białoboka w Instytucie Dendrologii w Kórniku odbyły się międzynarodowe sympozja, m. in. Sympozjum fizjologii nasion drzew i krzewów (1970), Międzynarodowe sympozjum genetyki sosny zwyczajnej (1973) i Międzynarodowe sympozjum spoczynku u drzew (1974).

Prof. Białobok brał czynny udział w organizacjach naukowych. Jest członkiem kilku towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych oraz członkiem rad naukowych instytutów naukowych. Przez kilka lat pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Botanicznego PAN. Jest ponadto członkiem Komitetu Ekologicznego i Komitetu Nauk Leśnych PAN, członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Polskiego Naukowego Towarzystwa Leśnego. Był przewodniczącym Sekcji Dendrologicznej PTB oraz przewodniczącym Podkomisji Botanicznej II Kongresu Nauki Polskiej.

Dzięki osobistej inicjatywie i zaangażowaniu prof. S. Białoboka Instytut Dendrologii nawiązał współpracę naukową z licznymi placówkami w kraju i zagranicą o pokrewnej problematyce badawczej. Szczególnie ożywione kontakty utrzymuje z Międzynarodową Organizacją Badań Leśnych (IUFRO). Współpraca ta pozwala na wymianę doświadczeń, literatury i kształcenie pracowników przez staże naukowe.

W ostatnich latach Instytut Dendrologii realizował zadania naukowe wchodzące w zakres kilku problemów koordynowanych przez różne placówki naukowe. Nie posiadał natomiast własnego problemu. Zachodziła pilna potrzeba skoncentrowania badań w obrębie jednego problemu, odpowiadającego profilowi placówki. Prof. Białobok podjął się niełatwego zadania opracowania założeń problemu ujmującego różne zagadnienia biologii drzew. Powstała śmiała koncepcja badań obejmujących zagadnienia fizjologii drzew i krzewów, genetyki i hodowli, introdukcji i aklimatyzacji oraz systematyki i geografii. Koncepcja ta, podana między innymi przez prof. Białoboka w pracy: *Przegląd aktualnych problemów biologii drzew* (Kosmos nr 4/79), była podstawą do rozpoczęcia starań o przyznanie Instytutowi własnego problemu.

Prof. Białobok otrzymał za swoją pracę liczne odznaczenia i nagrody, między innymi Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1964), Odznakę Honorową za Zasługi dla Rozwoju Województwa Poznańskiego (1970), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1972), nagrodę zespołową za kierowanie zespołem i udział w badaniach: Hodowla i selekcja nowych odmian topoli (1971), nagrodę miasta Poznania i województwa poznańskiego (1973). W 1973 r. prof. Białobok otrzymał od Słowackiej Akademii Nauk medal za zasługi w rozwoju nauk biologicznych.

Z dniem 1 stycznia 1980 r. prof. dr S. Białobok przeszedł na emeryturę. Nie oznacza to jednak zakończenia działalności naukowej. Sądzić należy, że Jubilat pełen sił twórczych nadal będzie kontynuował działalność naukową, nadal będzie uczestniczyć w kształceniu kadr naukowych oraz służyć radą i pomocą w rozwijaniu i doskonaleniu stworzonego przez siebie dzieła — Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku. Od pracowników tej placówki składam Jubilatowi życzenia długich lat zdrowia i owocnej pracy dla polskiej dendrologii.

Władysław Bugała

1984

1. Znaczenie wypraw terenowych w dendrologii. *Ogrodn. Przegł. Ogrodn.* 21: 44-46.

1983

2. Letni plan gospodarczy w sadownictwie owocowym. *Wiadom. Ogrodn.* 20: 1-2.

3. Standardy owoców w sadownictwie. *Wiadom. Ogrodn.* 20: 1-2.

4. Kłosa uwaga o podkładkach w sadownictwie. *Nowoczesne Ogrodnictwo* 1: 49-51.

5. Kłosa uwaga o podkładkach w sadownictwie. *Nowoczesne Ogrodnictwo* 1: 49-51.

6. Kłosa i gwarant. *Nowoczesne Ogrodnictwo* 1: 49-51.

7. Młodym ogrodnikom (Artykuł poświęcony jubilatowi). *Ogrodnictwo* 1: 128-131.

8. Wyższe doświadczenia w sadownictwie. *Ogrodnictwo* 1: 128-131.

9. Die Bedeutung der Fruchtbarkeit im Obstbau. *Beitrag zur Frage über den Einfluss der Apfelsorten auf die Fruchtbarkeit der Obstbäume.* *Beitrag zur Frage über den Einfluss der Apfelsorten auf die Fruchtbarkeit der Obstbäume.* *Ogrodn. Przegł. Ogrodn.* 20: 1-2.

1982

10. Praca badawcza nad podkładkami w sadownictwie. *Wiadom. Ogrodn.* 19: 33-34.

11. Park w sadownictwie. *Nowoczesne Ogrodnictwo* 1: 1-4.

12. Odmiany jabłek. *Nowoczesne Ogrodnictwo* 1: 1-4.

13. Wyższe doświadczenia w sadownictwie. *Ogrodnictwo* 1: 128-131.

14. Die Bedeutung der Fruchtbarkeit im Obstbau. *Beitrag zur Frage über den Einfluss der Apfelsorten auf die Fruchtbarkeit der Obstbäume.* *Ogrodn. Przegł. Ogrodn.* 20: 1-2.

1981

15. Uwagi o podkładkach dla podkładowych drzew owocowych. *Wiadom. Ogrodn.* 18: 33.

16. Wpływ warunków klimatycznych na jakość owoców i plamność jabłoni. *Przegł. Ogrodn.* 21: 448-452.